

Doświadczenia Polaków deportowanych z Wielkiej Brytanii wobec kontaktu z wymiarem sprawiedliwości

Celem projektu jest rozpoznanie w Polsce oraz Wielkiej Brytanii zjawiska doświadczeń post-deportacyjnych oraz post-ekstradycyjnych Polaków, którzy zostali wydalenieni z Wielkiej Brytanii w wyniku ich wcześniejszego kontaktu z polskim lub brytyjskim wymiarem sprawiedliwości. W szczególności badanie skupi się na dwóch grupach:

- a) osobach, które były skazane przez brytyjskie sądy za popełnienie przestępstwa na terytorium Wielkiej Brytanii, a następnie po odbyciu przez nich kary pozbawienia wolności deportowane do Polski w wyniku nakazu brytyjskiego sądu lub decyzji sekretarza stanu;
- b) osobach, za którymi polskie władze wysłały Europejski Nakaz Aresztowania (ENA) – czyli takich, które zostały odesłane z Wielkiej Brytanii do Polski w ramach specjalnych procedur ekstradycyjnych na skutek wcześniejszego popełnienia przez nich przestępstwa na terytorium Polski.

Projekt będzie skupiał się na różnych aspektach opisanych wyżej procesów, uwzględniając podejmowanie decyzji w sprawach dotyczących deportacji lub ekstradycji, zagadnienia przygotowania do tych procedur osób im poddawanych, badanie post-deportacyjnych oraz post-ekstradycyjnych doświadczeń Polaków, którzy przebywali w brytyjskich więzieniach, a następnie zostali wydalenieni z Wielkiej Brytanii do Polski.

Projekt tym samym wypełni lukę w wiedzy dotyczącej tego, co się dzieje z osobami, będącymi obywatelami Unii Europejskiej, które były poddane deportacji lub ekstradycji. Projekt wpisuje się w nurt empirycznych oraz jakościowych badań dotyczących rozumienia deportacji oraz ekstradycji jako procesów, które dotyczą nie tylko jednostki, wobec której są stosowane, ale także jej członków rodzin, społeczności, a także szeregu instytucji publicznych.

Planowany projekt wpisuje się także dobrze w kontekst badania procesu wychodzenia Wielkiej Brytanii z UE, który może spowodować prawne zmiany w zakresie deportacji i ekstradycji polskich obywateli. Prowadzenie badań w tym czasie i obserwowanie zmian oraz ich wpływu na sytuację Polaków w Wielkiej Brytanii niewątpliwie zwiększają aktualność projektu oraz przełożą się na zainteresowanie wynikami badań.

Wydalenia „niechcianych” migrantów są obecnie jednym z kluczowych elementów polityki wielu państw członkowskich Unii Europejskiej wobec nie-obywateli. Kwestia zachowania (czy też przywrócenia) kontroli nad swoimi granicami przez rząd Wielkiej Brytanii była jednym z kluczowych zagadnień referendum w sprawie Brexitu w 2016 roku. Poczucie, że rząd Zjednoczonego Królestwa nie ma kontroli nad procesami migracyjnymi, jest niezwykle silnie zakorzenione w świadomości społecznej, mimo posiadania przez władze dużej liczby odpowiednich instrumentów w tym zakresie, włączając w to prowadzenie kontroli granicznej, instytucje wydawania odmowy wjazdu, deportacji czy wydalenia. Dla przykładu jedynie w 2016 roku brytyjskie władze wydały ponad 12 tysięcy osób i odmówiły wjazdu kolejnym 1,75 tysiącom.

Wśród osób wydalanych z Wielkiej Brytanii rośnie liczba obywateli innych państw UE – od referendum ws. Brexitu zwiększyła się ona aż o 20% (porównując rok do roku). Rumuni oraz Polacy w 2016 roku znajdowali się w pierwszej dziesiątce na liście narodowości osób wydalonych z Wielkiej Brytanii (odpowiednio na trzeciej oraz ósmej pozycji). Ogólna liczba obywateli innych państw UE zawróconych z różnych przyczyn w 2017 roku do ich państw pochodzenia przekroczyła 5,3 tysiąca. Nie można ustalić, jak dużo było wśród nich Polaków, którzy odbyli kary pozbawienia wolności w Wielkiej Brytanii, bowiem brytyjskie statystyki nie podają szczegółowych informacji nt. przyczyn deportacji w podziale na obywatelstwa. Jednak liczba Polaków, którzy przebywają w brytyjskich więzieniach w ciągu ostatniej dekady stale rosła. Obecnie stanowią oni największą liczbowo grupę tzw. „więźniów obcych narodowości” (*‘foreign national prisoners’*) – wg danych z marca 2018 średniodziennie 802 Polaków przebywało w brytyjskich więzieniach. Nie wiadomo, jak wielu odbywa w nich kary orzeczone w Wielkiej Brytanii, a ilu czeka na ekstradycję w ramach ENA. Można jednak przypuszczać, że większość z nich należy do tej pierwszej kategorii osadzonych, którzy zostali skazani za popełnienie przestępstwa na terenie Wielkiej Brytanii. W takim przypadku stosuje się wobec nich przepisy (jak *UK Borders Act 2007* czy *Immigration Act 1971*), które zakładają automatyczne poddanie ich spraw do rozpatrzenia pod kątem deportacji z Wielkiej Brytanii po odbyciu wyroku. Wydalenie takich cudzoziemców od 2006 roku jest jednym z priorytetów brytyjskiego rządu.

Polacy podlegają także ekstradycji na podstawie Europejskiego Nakazu Aresztowania wydawanego przez polskie władze poszukujące za granicą osób, które popełniły przestępstwa w Polsce i uciekły przed wymiarem sprawiedliwości (przed procesem, w jego trakcie lub w czasie wykonywania kary). W latach 2004-2017 polskie sądy wydały 38.815 ENA, w tym 8.337 wobec osób, które przebywały w Wielkiej Brytanii. Z tego władze brytyjskie uznały i przekazały do Polski 6.638 osób (największą liczbę, 852 osoby, w 2013 roku). Procedury w ramach ENA są nierzadko źródłem frustracji osób im poddawanych, bowiem polskie władze nakazy wydają także wobec dość błahych i dawno popełnionych przestępstw, by wspomnieć sprawę dotyczącą np. przekroczenia limitu na karcie kredytowej czy kradzieży koła od taczki.